

О. М. Мельник

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри початкової освіти
КЗ «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти»
Запорізької обласної ради

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Статтю присвячено розкриттю змісту та структури емоційного інтелекту, пошуку ефективних шляхів, форм, методів та умов розвитку емоційного інтелекту молодших школярів. Відзначено, що емоційний інтелект (вміння ефективно послуговуватися емоціями) включено до складу наскрізних умінь, якими повинні оволодіти молодші школярі. Вказано, що вирішення зазначеної проблеми потребує спеціальної підготовки вчителя та цілеспрямованої системної роботи з розвитку емоційного інтелекту молодших школярів. Розглядаємо емоційний інтелект як інтегративну особистісну властивість, яка містить афективні й інтелектуальні складники, сприяє розумінню власних емоцій та емоцій інших людей, забезпечує адаптацію до соціуму, рефлексію (самопізнання) та регуляцію власної поведінки та діяльності. Виокремлюємо напрями розвитку емоційного інтелекту молодших школярів: пізнання власних емоцій і почуттів; пізнання емоцій і почуттів інших людей; володіння власними емоціями та почуттями; взаємодію і комунікацію з іншими людьми. Розвиток складників емоційного інтелекту потребує застосування спеціальних форм, методів, видів діяльності. Для ознайомлення молодших школярів зі змістом емоційно-почуттєвої сфери слід визначити згідно з віковими особливостями ті емоції та почуття, якими можуть оволодіти учні. Доречно дотримуватися алгоритму ознайомлення молодших школярів із емоціями та почуттями. Ефективно зарекомендували себе активні форми роботи, види діяльності, які забезпечують суб'єктну позицію школярів в освітньому та виховному процесі. Наближення матеріалу до реалій життя школярів, їхніх потреб шляхом ведення «Щоденника емоцій» сприяє успішному розвитку емоційно-почуттєвої сфери. Виявлені у процесі практичної діяльності умови успішного розвитку емоційного інтелекту молодших школярів забезпечать результативність діяльності вчителів із вирішення цієї проблеми.

Ключові слова: емоційний інтелект, молодші школярі, методи, форми, засоби, умови ефективного розвитку емоційного інтелекту.

Постановка проблеми. За умов модернізації української школи актуальним стає компетентнісний підхід до побудови освітнього процесу, тісно пов'язаний із особистісно орієнтованим, діяльнісним, інтегрованим підходами до навчання. Державним стандартом початкової освіти передбачено формування ключових компетентностей, що формуються в межах кожного навчального предмета. Ознаки ключових компетентностей: поліфункціональність, надпредметність, міждисциплінарність, багатокомпонентність, спрямування на формування критичного мислення, рефлексії, визначення власної позиції [1, с. 16].

Ключові компетентності з'єднують в одне ціле особистісне і соціальне в освіті, відображають комплексне оволодіння сукупністю способів діяльності, що створює передумови для розроблення індикаторів їх вимірювання; вони виявляються не взагалі, а в конкретній справі чи ситуації; набуваються молодою людиною не лише під час вивчення предметів, а й засобами неформальної освіти, впливу середовища тощо [2, с. 2].

Формування ключових компетентностей передбачає наявність в учнів наскрізних умінь: читання з розумінням; уміння висловлювати власну думку усно і письмово; критичного та системного мис-

лення; творчості; здатності логічно обґрунтовувати позицію; вміння конструктивно керувати емоціями; застосовувати емоційний інтелект; вміння оцінювати ризики; вміння ухвалювати рішення; вміння розв'язувати проблеми; вміння співпрацювати з іншими особами [1, с. 16]. Емоційний інтелект відображений у Державному стандарті початкової освіти в мовно-літературній, мистецькій, соціальній і здоров'язбережувальній освітніх галузях [3, с. 7–10].

Актуальність проблеми розвитку емоційного інтелекту досить чітко описана вченими Є. Носенко та Н. Ковригою [4] в теоретичному, соціальному та педагогічному аспектах. Вони зазначають, що у педагогічному контексті досі не розроблено наукового підходу до цілеспрямованого формування у процесі навчання та виховання емоційної розумності суб'єктів навчання на основі експериментального вивчення особливостей перебігу емоційних процесів, станів і стійких властивостей особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Поняття «емоційний інтелект» застосовується у психології відносно недавно. Як свідчить В.В. Зарицька, у психології та професійній підготовці психолога / педагога поняття і теорія емо-

ційного інтелекту (здібності), емоційної компетентності як важливої умови успішності особистості застосовується з 1990 р. (П. Селовеї і Дж. Майер, Д. Гоулман, Р. Бар-Он). Вони трактували емоційний інтелект як підструктуру соціального інтелекту, яка включає «здатність відстежувати власні та чужі почуття й емоції, розрізняти їх і використовувати цю інформацію для направлення мислення і дій» [5, с. 433].

Д.В. Люсін виділяє два види емоційного інтелекту: внутрішньоособистісний (розуміння й управління власними емоціями) та міжособистісний (розуміння й управління емоціями інших людей) [6, с. 31]. Під емоційним інтелектом він розуміє «здатність до сприймання, розуміння, контролю, управління і використання власних емоцій та емоцій інших, яка дозволяє людині приймати рішення й управляти різними життєвими ситуаціями» [6, с. 33].

Г.Г. Гарскова, обґрунтовуючи визначення цього поняття, його відмінність від загального інтелекту та значення для діяльності людини, стверджує, що «емоційний інтелект – це здатність розуміти ставлення особистості, репрезентовані в емоціях, і керувати емоційною сферою на основі інтелектуального аналізу і синтезу» [7, с. 26].

В Україні проблемою емоційного інтелекту займалися вчені І.Ф. Аршава, О.І. Власова, С.П. Дерев'янка, Н.В. Коврига, Е.Л. Носенко. Вони виділяли такі функції емоційного інтелекту, як стресозахисна, адаптивна, рефлексивна, регулятивна.

Мета статті – висвітлити зміст, структуру, особливості емоційного інтелекту молодших школярів, охарактеризувати шляхи, форми, методи, засоби й умови його успішного розвитку в освітньому процесі.

Виклад основного матеріалу. На нашу думку, емоційний інтелект – це інтегративна особистісна властивість, що містить афективні та інтелектуальні складники, сприяє розумінню власних емоцій та емоцій інших людей, забезпечує адаптацію до соціуму, рефлексію (самопізнання) та регуляцію власної поведінки та діяльності [8, с. 53].

Емоційний інтелект слід розглядати в контексті категорії «діяльності», оскільки він розвивається і виявляється в діяльності, у процесі спілкування, взаємодії з іншими людьми.

Звичайно, основи емоційного інтелекту закладаються в сім'ї, продовжується робота з його формування в закладі дошкільної освіти та школі. Виокремимо напрями розвитку емоційного інтелекту молодших школярів:

- пізнання власних емоцій і почуттів;
- пізнання емоцій і почуттів інших людей;
- володіння власними емоціями та почуттями;
- взаємодія і комунікація з іншими людьми.

Ці напрями роботи передбачають формування таких компонентів емоційного інтелекту: мотива-

ційного (ціннісного), когнітивного (знаннєвого), поведінкового та рефлексивного.

Молодший шкільний вік у психології називають періодом афективного реагування, тобто саме молодші школярі найбільшою мірою схильні до переживань. Якщо поведінка дошкільника наївна та безпосередня, відкрита та зрозуміла для оточуючих, то в молодшого школяра з'являється своє внутрішнє життя, і його поведінка вже не буде такою зрозумілою в усіх своїх проявах. Діти цього віку дуже емоційні, але поступово вони оволодівають уміннями керувати своїми емоціями, стають стриманішими, врівноваженішими.

Емоційну сферу молодших школярів становлять нові переживання: здивування, сумніви, радість пізнання, які, у свою чергу, є базою для розвитку допитливості та формування пізнавальних інтересів.

Поступово розвивається усвідомлення своїх почуттів і розуміння їх вияву іншими людьми. Для молодших школярів загалом характерний життєрадісний, бадьорий настрій. Причиною афективних станів є передусім розходження між претензіями та можливостями їх задовольнити, прагненнями отримати вищу оцінку своїх особистісних якостей і реальними взаєминами з людьми тощо. Як наслідок, дитина може виявляти грубість, запальність, забіякуватість та інші форми емоційної невірноваженості.

Молодші школярі емоційно вразливі. У них розвивається почуття власної гідності, зовнішнім вираженням якого є гнівне реагування на будь-яке приниження їхньої особистості та позитивне переживання похвали.

Розвиваються почуття симпатії, відіграючи важливу роль у формуванні малих груп у класі та стихійних компаній. Взаємини у класі виступають фактором формування у дітей моральних почуттів, зокрема почуття дружби, товариськості, обов'язку, гуманності. Першокласники схильні переоцінювати власні моральні якості та недооцінювати їх у своїх однолітків. З віком діти стають самокритичнішими.

Основними потребами дитини в початкових класах є необхідність у спілкуванні з людьми, в емоційному контакті, визнанні, оцінці своїх дій і вчинків, виявленні власних позицій у ставленні до інших, світу, у дружбі, товариськості, повазі до особистості, самоповазі, набутті нових знань і вмінь для пізнання довкілля.

Емоційний інтелект формується насамперед у сім'ї: емоційна культура батьків, стиль стосунків, вправління дітей у розумінні та виразі емоційних станів та емоцій інших людей, виховання моральних почуттів, прищеплення звичок у ставленні до виконання обов'язків, інших членів сім'ї, тварин, речей. Емоційно-почуттєва сфера продовжує інтенсивно розвиватися і в закладі дошкільної

освіти. Особливі можливості для розвитку емоційного інтелекту містить освітній процес і система позанавчальної роботи у школі.

Вчителям слід цілеспрямовано вибудовувати систему роботи з розвитку емоційного інтелекту молодших школярів. Насамперед слід визначитися з тим, із якими емоціями та почуттями будемо знайомити учнів залежно від їхнього віку. Першокласників слід знайомити з базовими емоціями, доступними та близькими їм для розуміння: радістю, смутком, страхом, гнівом, соромом. Поглиблення змісту знайомства з емоційно-почуттєвою сферою для учнів 2 класу: гнів, сум, страх, радість, любов, здивування, огида, сором. Для ознайомлення з емоційно-почуттєвою сферою учнів 3 класу пропонуємо розширити спектр за К. Ізардом: інтерес, здивування, радість, страждання, горе, депресія, гнів, відроза, зневага, ворожість, страх, тривога, сором [9]. Наступний рік навчання присвятити знайомству з емоціями за Б. Додоном: альтруїстичні, комунікативні, глоричні, практичні, романтичні, гностичні, естетичні, гедонічні, акизитивні, мобілізаційні [10].

Звичайно, такий поділ є умовним, проте за концентричним принципом дозволяє розширювати та поглиблювати знання учнів про емоційно-почуттєву сферу.

Під час ознайомлення учнів із емоціями та почуттями слід дотримуватися алгоритму: знайомство з емоцією (фото, відео, вчинок); уведення смайла; розгляд виразу емоцій у себе та інших (дзеркало, тренажер); аналіз власного переживання (стану); аналіз, коли емоція корисна, а коли шкодить; як правильно переживати емоцію (почуття).

Для виконання завдань першого напрямку розвитку емоційного інтелекту – **усвідомлення власних емоцій і почуттів** – доцільно використовувати такі види діяльності, як:

1. Розпізнавання емоцій: дзеркало, карта емоцій, конструктор, кубик емоцій, тренажер (чоловічок – намалювати, де живуть емоції: страх, смуток, радість, злість); заповнити таблицю емоцій, дібрати до кожної назви колір і малюнок.

2. Вправа «Користь і шкода від емоцій».

3. Вправа «Метафора» Дати письмову відповідь на питання «Як я виглядаю, коли переживаю гнів, радість, на що схожий, проаналізувати власні стани.

4. Рефлексія досвіду переживання емоцій.

5. Маски емоцій.

6. Пальчиковий театр.

7. Скриньки емоцій.

8. Розмальовки.

9. Настільні ігри.

10. Колесо емоцій.

11. Використання емоційного потенціалу навчального матеріалу.

12. Креслення лінії емоцій (літературні герої, власні емоції).

Для формування умінь **керування власними емоціями** пропонуємо такі напрями роботи:

1. Практикування у вираженні емоцій (міміка, жести, пантоміміка).

(У колі показати жести привітання, побажання, радості, смутку, решта – повторюють. Показати частини тіла, які виражають емоцію: сум – обличчя, радість – губи; гордість – спина; смуток – рухи; страх – ноги).

2. Передати по колу вираз обличчя, що сприяє розвитку уважності, емпатії.

3. Вправа «Скульптура» (побудувати по дві скульптури протилежних за значенням емоцій: оптимізм – песимізм, радість – смуток, натхнення – знесилення, любов – ненависть. Вибрати, в якій скульптурі хочете побути, чому).

4. Промовити фразу з різними відтінками.

5. Аналіз причин емоцій і форм їх вияву (описати життєву ситуацію та проаналізувати, які емоції виникають, чому, як це впливає на самопочуття, діяльність).

6. Ознайомлення із правилами управління емоціями: зафіксувати емоцію; взяти відповідальність за свою емоційну реакцію; зрозуміти причини своїх емоцій; обрати емоційну реакцію; за необхідності стримати емоційну бурю.

7. Засвоєння технік управління емоціями: витримати паузу; відокремлення «Я» від емоцій (погляд збоку); зробити крок назад (подивитися на емоцію з іншого боку); «Я буду хвилюватися завтра»; мінус – плюс (стирати мінус, малювати плюс); техніка вивільнення емоцій через рухи («Диригент»); нормалізація дихання; м'язове розслаблення; самонавіювання, аутотренінг, медитація; самомасаж; усамітнення; жарт; порахувати до 10; слухання музики; заняття спортом; малювання власних емоцій; фізична релаксація (тягнемось вгору, п'яти на підлозі, кисті рук ніби зламалися, повисли, лікті, плечі, голова. Стати прямо – руки вздовж тулуба, ниточка прикріплена до голови, за яку тягнуть угору, стати на носочки).

Вправа «Кошик для сміття» – написати негативні емоції, порвати, викинути в кошик.

Наступним напрямком розвитку емоційного інтелекту є **розпізнавання емоцій інших людей**. Пропонуємо зміст і види діяльності для формування цих умінь.

Традиційним видом роботи є розроблення разом із дітьми правил спілкування у класі та щоденних рутин. Влучне формулювання, зрозуміле пояснення, розгляд конкретного застосування правил і рутин, аналіз емоційного стану учня (учнів) слугуватимуть надійним тренажером у розвитку розпізнавання емоцій інших людей. Звичайно, правила слід змінювати, доповнювати у кожному класі з урахуванням віку, досвіду, цінностей учнів.

Вправа «Заморожені» сприяє аналізу способів взаємодії між людьми: люди без емоцій, гарячі їх розморожують жестами, мімікою, дотиком, словами. Важливо вчити дітей домовлятися під час виконання спільних завдань, планування діяльності, дискусії, вирішення конфліктів.

Вправа «Емпатія»: два учасники сидять один проти одного, розглядають аркуш із цифрою 6 (без крапки). Назвати цифру, хто правий? Перевернути аркуш або помінятися місцями. Що змінилося, як досягти взаєморозуміння?

Вправа «Дзеркало» – повторювати рухи один одного по черзі під повільну музику.

Вправа *дотик для передачі емоцій* (намагатися без слів, дотиком передати емоцію), помінятися ролями.

Вправа *на рівновагу*: спина до спини, присісти – встати, проаналізувати взаємодію.

Складниками вміння розуміння емоційних станів інших людей та успішної взаємодії з ними є вміння вітатися, спілкуватися, переконувати, вирішувати конфлікти, визначати різноманітність інших і приймати її, дружити. Ефективність цього напрямку роботи залежатиме від добору привабливих і доступних форм виховання, близького до проблем дітей змісту, активних методів роботи, вправлення у правильній поведінці та закріпленні її позитивних зразків шляхом використання методів заохочення.

Практика роботи засвідчує, що ефективним засобом розвитку емоційного інтелекту молодших школярів є ведення ними щоденника емоцій. Щоденник емоцій може мати різні назви: «Щоденник щасливої дитини», «Мій внутрішній світ», «Зошит емоцій» і т. п. Розгортка щоденника присвячена розгляду певної емоції залежно від віку дітей і містить привабливі для дітей види діяльності. Пропонуємо учням такі активності: прочитати текст вірша, де описана певна емоція; переглянути мультфільм, розглянути малюнок, прослухати музику. Далі радимо дати відповіді на питання (про яку емоцію йдеться, чому ти так думаєш, як вона виявляється ззовні, допомагає чи заважає в описаній ситуації). Наступне завдання – намалювати емоцію, розказати історію із власного життя про переживання такої емоції, виконати вправу (на вираз емоції – тренування міміки, жестів, пантоміміки), розробити поради, як переживати емоцію.

Зошит для учня «Мої емоції» може мати таку структуру: назва емоції; причини, які викликають певну емоцію; коли я відчуваю емоцію, моє обличчя виглядає так...; коли я відчуваю емоцію, я ... (опис поведінки); що я можу порадити собі, щоб емоція мені не зашкодила.

Розвитку емоційного інтелекту сприяє і ведення щоденника «Щасливого учня» (з досвіду роботи вчителя ЗОШ № 100 м. Запоріжжя І.П. Вовчук).

Рекомендується вести щоденник по днях тижня, фіксувати день народження, святкові події, важливі моменти дня. Сплановані рефлексивні завдання: «я сьогодні подолав(ла)...», «мої досягнення за день...», «троє людей, яким я хочу подякувати...», «мій настрій сьогодні...», «мої плани на завтра...», «оцінка моїх справ (дитиною, вчителем)», «я задоволений(на)...», «я засмучений(на) ...».

Для розвитку емоційного інтелекту молодших школярів варто використовувати активні форми роботи. На нашу думку, доречно класифікувати форми виховання за напрямками формування емоційного інтелекту, такими як: форми виховання для пізнання власних емоцій і почуттів; пізнання емоцій і почуттів інших людей; оволодіння власними емоціями та почуттями; розвиток взаємодії та комунікації з іншими людьми.

Наведемо приклади форм виховання з розвитку емоційного інтелекту молодших школярів: конкурс малюнків «Мій настрій», відверта розмова, діалог довіри, розмова по колу, розсудлива хвилинка, тренувальні вправи на взаєморозуміння, ситуативний театр (стосунків, веселого настрою, ввічливості, злагоди), бесіда з елементами самооцінки «Бути совісним означає ...», розгляд у групах життєвих ситуацій «Як би я вчинив...», хвилинка емоційної розрядки, день добрих справ, пошта відвертості, ситуація морального вибору, філософський стіл, урок совісті, тренінг взаєморозуміння, особистісного зростання, самореалізації, розробка кодексів (честі, шкільного братерства, доброго товариша), складання азбуки самоаналізу та ін.

Умовами ефективності форм виховання є: відповідність виховної практики засадам особистісно-орієнтованої парадигми освіти; ставлення до особистості як до суб'єкта виховання; взаємодія всіх суб'єктів виховного процесу; створення умов для розвитку творчого потенціалу особистості, перспектив її самореалізації в колективі; захист і підтримка інтересів особистості дитини; стимулювання активності, ініціативи та самостійності вихованців; самоідентифікація й особистісне самовизначення дитини; культивування цінностей особистості; інтеграція виховних впливів освітнього середовища.

Ефективність розвитку емоційного інтелекту молодших школярів залежить від використання **системи методів виховання**: методів пізнання власних емоцій та емоцій інших людей; методів формування навичок і звичок поведінки; методів саморегулювання власних емоцій і почуттів (ранкових зустрічей, правил і рутин класу, бесід, розповідей, роз'яснень, диспутів і дискусій, методу проєктів, ділових і ситуативних ігор, виховних ситуацій морального вибору, доручень, самозвіту, самооцінки, самозобов'язань).

Засобами розвитку емоційного інтелекту молодших школярів є казка, гра, твори мисте-

цтва (література, музика, танець, зображувальна діяльність), природа.

Розглянемо умови успішного розвитку емоційного інтелекту:

- Природовідповідне навчання на основі карти емоційного розвитку.
- Визначення часу в режимі шкільного дня для з'ясування емоційного стану кожної дитини.
- Практикування роботи у парах.
- Організація командної роботи.
- Використання можливостей освітнього процесу та позакласної роботи для формування емоційного інтелекту.
- Вивчення з дітьми емоцій і фраз, які допоможуть правильно передати емоційний стан.
- Використання пам'яток, алгоритмів, рекомендацій із розуміння й управління власними емоціями, пізнання та врахування емоційного стану інших людей.
- Запровадження діяльнісного підходу у формуванні емоційного інтелекту.
- Забезпечення свободи у виборі стратегій поведінки.
- Програвання реальних і видуманих життєвих ситуацій.
- Створення ситуації успіху, почуття безпеки, впевненості у своїх силах.
- Обладнання куточку тиші у класі, де дитина може усамітнитися, якщо у неї поганий настрій.
- Навчання дітей звертатися по допомогу до третьої сторони у разі двостороннього конфлікту.
- Практикування рефлексивного письма, де в тиші чи під музику учні можуть написати про те, що відчують саме зараз.
- Забезпечення сприятливого психологічного клімату у класному колективі.
- Врахування типу темпераменту, особливостей нервової системи при організації педагогічної взаємодії.
- Налагодження партнерських стосунків в освітньому процесі.
- Підтримання бажання висловити емоції через малюнки чи іншу творчість.
- Системне використання засобів емоційного впливу.
- Впровадження тренінгів із емоційної грамотності.

Melnyk O. Development of emotional intelligence of junior school children

The article is dedicated to revealing the content and structure of emotional intelligence, as well as searching for effective ways, forms, methods and conditions for the development of emotional intelligence of junior school children. In the article, it is stated that emotional intelligence (ability to use emotions effectively) is included in the list of cross-cutting skills that should be mastered by junior school children. It is noted that solving this problem requires special teacher training and purposeful systematic work on the development of emotional intelligence of junior school children. We are looking at emotional intelligence as an integrative personality trait that contains affective and intellectual components, promotes understanding of one's own emotions and the emotions of others, provides adaptation to society, reflection (self-knowledge) and regulation of one's own behavior and activities. We have singled out the following main directions of development of emotional intelligence of junior school children: learning and understanding own emotions and feelings; learning and

Висновки і пропозиції. Розвиток емоційного інтелекту молодших школярів – тривалий системний процес, що потребує спеціальної підготовки вчителів, планування ними виховного процесу з урахуванням визначених напрямів, завдань та особливостей, моделювання психологічно комфортного і безпечного освітнього середовища. Подальшого дослідження потребує аналіз ефективності форм і методів розвитку емоційного інтелекту, вичленення оптимального змісту і технологій для кожного класу початкової школи з вирішення зазначеної проблеми.

Список використаної літератури:

1. Нова українська школа : poradnik dla vchytel'ya / za zag. red. N.M. Bıbık. Kyıv : Lıtera LTTD, 2018. 160 s.
2. Bıbık N. Kompetentnıst' ı kompetentnıı u rezul'tatah pochatkovıı osvıti. *Pochatkova shkola*. 2010. № 9. S. 1–4.
3. Tipovı osvıtnı proqramı dla zakl. zag. sered. osvıti, rozroblenı pid kerıvnic'tvom R.B. Shıyana. 1–2 klasi, 2–4 klasi / układ. A.V. Lotoı'cka. Kharkıv : Vid-vo «Ranok», 2020. 240 s.
4. Nosenko E.L., Kovryga N.V. Emoııynıı intellekt: konceptualızatsıya fenomenu, osnovnı funkcnıı : monografıya. Kyıv : Vıcca shkola, 2003. S. 67–23.
5. Zariı'cka V.V. Psıhologıya rozvıtku emoııynogıo intellektu u sistemı profesıynıı pidgotovki fakhıvcıv humanıtarnogıo profıliu : dis. ... dokt. psıh. nauk : 19.00.07. Zaporiı'zhya, 2012. 513 s.
6. Lyusin D.V. Sovremennıye predstavlenıya ob emoııonal'nom intellekte. *Sotsial'nyıı intellekt. Teorıya, izmerenıe, issledovaniya*. Moskva, 2004. S. 29–39.
7. Garskova G.G. Vvedenıe ponyatiya «emoııonal'nyıı intellekt» v psıhologicheskuyu teorıyu. *Tezisy nauch.-prakt. konf. «Anan'evskie chteniya»*. Sankt-Peterburg : Izd-vo Sankt-Peterburgskogo un-ta, 1999. S. 26.
8. Mel'nik O. Pidgotovka vchytelıv pochatkovıv klasiıv do formuvanni emoııynogıo intellektu uchıv. *Pochatkova shkola*. 2019. № 11. S. 51–55.
9. Izard, K. Psıhologıya emoıııy / per. s angl. Sankt-Peterburg : Pitер, 2008. 464 s.
10. Dodoenov B. I. Emoııya kak cennost'. Moskva : Politizdat, 1978. 272 s.

understanding emotions and feelings of other people; controlling one's own emotions and feelings; interaction and communication with other people. Developing each component of emotional intelligence requires the use of special forms, methods, and activities. In order to acquaint junior school children with the content of the emotional-sensory sphere, it is necessary to determine the specific emotions and feelings that students can master according to their age features. In the light of the above, it makes sense to follow the specific algorithm of acquainting junior school children with emotions and feelings. Active forms of work, and types of activities that provide a subjective position of students in the educational process have proved effective. Bringing the material closer to the realities of school children's lives and needs by keeping a "Diary of Emotions" contributes to successful development of the emotional-sensory sphere. Conditions for successful development of emotional intelligence of junior school children revealed in the course of practice will ensure efficiency of teachers' efforts in solving the given problem.

Key words: *emotional intelligence, junior school children, methods, forms, means, conditions of effective development of emotional intelligence.*